

Как и другие мифологические персонажи, как-то: *русалка, домовой, знахари, доброхожие*, – образ лешего амбивалентен, то есть рассматривается и как положительный, и как отрицательный.

Список использованной литературы и источников

1. Афанасьев, А. Н. Поэтические воззрения славян на природу. Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов / А. Н. Афанасьев. – М., 1865–1869. – Т. 2.

2. Левкиевская, Я. Е. Леший // Славянские древности. Этнолингвистический словарь : в 5 т. ; под ред. Н. И. Толстого. – Т. 3. – М., 1995. – С. 104–109.

3. Криничная, Н. А. Леший: тотемические истоки и полисемантизм образа // Криничная Н. А. Русская мифология. Мир образов фольклора. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2004. – С. 247–323.

4. Топорков, А. Л. Вклад славянских филологов XIX века в разработку теории мифа // Славянские литературы. Культура и фольклор славянских народов. XII международный съезд славистов (Краков, 1998). Доклады российской делегации. – М., «Наследие», 1998. – С. 382–395.

УДК 811.161.3'373. 23 (476.2-37 Светлагорск)

У. А. Бобрык

МЯНУШКІ СВЕТЛАГОРСКАГА РАЁНА

Аб'ектам даследавання, вынікі якога прыведзены ў артыкуле, з'явіліся мянушкі Светлагорскага раёна. Прааналізаваны матэрыял сведчыць, што мянушкі складаюць значны пласт лексікі ў гаворцы. Рашаючымі фактарамі іх ўтварэння і ўжывання з'яўляюцца народны гумар і назіральнасць камунікантаў. Мянушкі могуць служыць гістарычнаму даследаванню жыцця народа не ў меншай ступені, чым іншыя помнікі культуры і побыту, літаратуры і мовы.

Мянушкі як неафіцыйныя імёны шырока ўжываюцца ў паўсядзённым жыцці вяскоўцаў і ўяўляюць сабой аб'ёмны лексіка-семантычны пласт лексікі. Адметнасць вулічнай мянушкі ў тым, што яна, выконваючы намінацыйную функцыю, указвае на аднаго чалавека, на ўласцівыя яму спецыфічныя рысы і не толькі называе асобу, але і трапна характарызуе яе, таму большасць мянушак носяць эмацыянальна-ацэначны характар.

Даследчыкі называюць наступныя асноўныя прычыны ўзнікнення мянушак: недастатковую колькасць афіцыйных асабовых назваў у параўнанні з патрэбамі камунікантаў: “Ні адна мова (і беларуская не складае выключэння) не мае ў сваім звароце столькі асабовых імён, каб імі можна было без паўтарэння назваць усіх членаў таго ці іншага грамадскага калектыву” [1, с. 54], імкненне да дакладнай персаніфікацыі пэўнай асобы, выдзяленне яе па якой-небудзь прыкмеце з пэўнага калектыву, асяроддзя [2, с. 118].

У якасці мянушкі можа ўжывацца практычна любое слова, вядомае вяскоўцам. У асноўным гэта агульнаўжывальныя літаратурныя лексемы, хаця шырокаўжывальнымі з'яўляюцца і дыялектныя.

Сабраны намі ў час дыялекталагічных практык багаты фактычны матэрыял дазваляе вылучыць шматлікія лексіка-тэматычныя групы вясковых мянушак. Найбольш шматлікую групу складаюць найменні, што характарызуюць псіхічныя якасці асобы. У асноўнай сваёй масе яны нясуць адмоўную характарыстыку. Большасць мянушак характарызуюць вяскоўцаў паводле знешняга выгляду:

колеры валасоў: *Бельчык* (в. Славань), *Рыжы* (в. Чкалава), *Чорны* (в. Чкалава), *Цыган*, *Цыганка* (в. Славань);

колеры твару: *Памідор* (в. Асташкавічы), *Рабы* (в. Чкалава);

колер вачэй: *Сіняглазка* (р.п. Сасновы Бор).

Многія вясковыя мянушкі характарызуюць асобу паводле фізічных асаблівасцей, паталагічных адхіленняў. Такімі вулічнымі найменнямі называюць чалавека, калі яго добра ведаюць:

малы ростам: *Гном* (в. Узнаж), *Кілька* (в. Прудок), *Кураня* (в. Карпавічы), *Ларыска Маленькая* (в. Скалка), *Ліліпутка* (в. Казлоўка), *Метр з шапкай* (р.п. Сасновы Бор), *Мурашка* (в. Ліпнікі);

мажны: *Булка* (в. Прасвет), *Кабыла* (в. Узнаж), *Камаз* (в. Карпавічы), *Лашак* (в. Славань);

блізарукі, сляпы, не мае вока: *Іван Касы* (в. Асташкавічы), *Сашка Ачкарык* (в. Карпавічы), *Глаз* (в. Чкалава), *Кутузаў* (р.п. Сасновы Бор);

глухі: *Глушак* (в. Дrajня), *Цяцера* (в. Славань);

гарбаты: *Горбік* (в. Славань);

кульгавы: *Кастыль* (в. Карпавічы), *Храмы* (в. Чкалава);

з барадой: *Барада* (в. Асташкавічы), *Лясун* (в. Казлоўка), *Поп* (в. Чкалава);

з вялікімі вусамі: *Кіса* (в. Дrajня);

з вялікімі, вузкімі вачыма: *Жаба* (в. Дrajня), *Кітаец* (в. Славань);

з вялікім носам: *Бураціна* (в. Ліпнікі), *Дзюба* (в. Дrajня), *Кулік* (в. Забалацце), *Нос* (в. Казлоўка), *Шнобель* (в. Прудок);

з вялікімі губамі, жыватом, ілбом: *Грышка Салапаты* (в. Славань); *Буталь* (в. Карпавічы); *Цэбар* (в. Славань); *Лоб* (в. Асташкавічы);

з доўгай шыяй : *Русь* (в. Слабада);

з крывымі нагамі, бокам і р.д.: *Раман Крываногі* (в. Мікалаеўка), *Павел Кашалапы* (в. Мікалаеўка), *Іван Крывашыі* (в. Мікалаеўка), *Ігнат Крывароты* (р.п. Сасновы Бор);

без рукі, нагі ці вуха: *Бязрукі* (в. Чкалава), *Пальчык* (в. Селішча), *Кастыль* (в. Карпавічы);

лысы: *Катоўскі* (в. Дrajня), *Кучаравы* (в. Асташкавічы);

хваравіты: *Гніляк* (в. Узнаж), *Дохлы* (в. Загор'е);

худы: *Гліст* (в. Горкі), *Жэрдка* (в. Давыдаўка), *Маруся Дохлая* (в. Давыдаўка), *Друк* (в. Дrajня), *Цыркуль* (в. Селішча).

Значную падгрупу складаюць найменні, што характарызуюць асобу па рысах характару. Сюды адносяцца наступныя назвы:

бойкі: *Страх* (в. Асташкавічы);

гаваркі: *Балабай* (в. Славань), *Бурбалка* (р.п. Сасновы Бор);

гнаўлівы, грозны: *Патраўка* (г. Парычы), *Гром* (в. Узнаж);

вучоны, разумны: *Галава* (в. Чкалава), *Дацэнт* (в. Славань), *Ламаносаў* (в. Казлоўка), *Магазін* (в. Давыдаўка);

дурны: *Валет* (в. Хутар), *Індзюк* (в. Шупейкі);

задзірысты: *Драчка Ніна* (р.п. Сасновы Бор), *Коршак* (в. Горкі), *Певень* (в. Загор'е), *Шыла* (в. Скалка);

злы: *Аўчарка* (в. Завічча), *Звер* (в. Асташкавічы), *Шэльма* (в. Дrajня);

цяжкі характар: *Арэх* (г. Парычы);

легкадумны: *Авечка* (в. Дrajня), *Вецер* (в. Асташкавічы), *Цімох Брындух* (в. Мікалаеўка);

палахлівы: *Заяц* (в. Завічча);

кіслы, кволы, усім незадаволены: *Лірыка* (в. Забалацце);

нехайны: *Курыца* (в. Асінаўка), *Рохля* (в. Скалка), *Хоўра* (в. Прудок);

вясёлы: Іван Шут (в. Мікалаеўка);
прыгожы: Лялька (в. Хутар), *Кукла* (в. Слабада), *Цюльпан* (в. Селішча);
упарты: Баран (в. Асташкавічы), *Камень* (в. Карпавічы), *Круты* (в. Славань);
ціхі, спакойны: Цішка (в. Завічча);
спрытны, рухавы: Быструха (г. Парычы), *Птаха* (в. Карпавічы);
сквапны: Жлоб (р.п. Сасновы Бор), *Іван Зубар* (в. Мікалаеўка), *Куркуль* (в. Асінаўка), *Плюшка* (в. Ліпнякі), *Хова* (в. Завічча), *Хапка* (в. Дrajня);
крыклівы: Петух (в. Баравікі).

Цікавымі з'яўляюцца мянушкі, што з'явіліся ў працэсе моўных зносін. Яны адлюстроўваюць спецыфічныя індывідуальныя асаблівасці гаворкі пэўных камунікантаў, указваюць на артыкуляцыйныя асаблівасці мовы, называюць словы ці выразы, якія носбіт часта ўжывае, характарызуюць гучнасць голасу:

Азон – часта ўжываў выраз “Пайдуд падыхаю азонам” (в. Карпавічы); *Анцык* – у дзяцінстве не выгаварваў слова *цыгане*, а гаварыў “Анцы ідуць” (в. Чкалава); *Доня* – часта ўжываў слова *доня* (в. Узнаж); *Іван Гуру* – хутка выгаварваў слова *гавару* і чулася *гуру* (в. Мікалаеўка); *Кваха* – замест літары *с* вымаўляў літару *к* (в. Славань); *Сяргей Скажам так* – часта ўжываў выраз *скажам так* (в. Мікалаеўка); *Васіль Доля праклятая* – часта ўжываў і сваё жыццё называў доляй праклятай (в. Мікалаеўка); *Іван Званар* – звонкі голас (в. Мікалаеўка); *Скварок* – у дзяцінстве прасіў “Хачу скварак” (в. Асташкавічы).

У аснове той ці іншай мянушкі ляжыць рэальны факт або здарэнне, якое адбылося ў жыцці таго ці іншага вяскоўца. Напрыклад:

Андрэй Каталуп – адлупцаваў шкадлівага ката (в. Мікалаеўка); *Камунісцік Саша* – дзед быў камуністам (в. Чкалава); *Кілун* – усё купляў у магазіне па кілаграму (*кіло*) (в. Карпавічы); *Люлька* – заўсёды курыў *люльку* (в. Славань); *Палявец Іван* – хацеў мець многа *поля*, зямлі (в. Карпавічы).

Намі выяўлены ў гаворках Светлагорскага раёна мянушкі, якія характарызуюць асобу паводле захапленняў, схільнасцей да якога-небудзь дзеяння: *Міхась Маэстра* – іграў на баяне (в. Мікалаеўка).

Асобныя мянушкі могуць указваць на месца жыхарства, службу: *Афганец* – служыў у Афганістане (р.п. Сасновы Бор); *Залеічанка* – з вёскі Залессе (в. Асташкавічы); *Іван Заход* – з вёскі Заходы (в. Мікалаеўка); *Мар'я Палячка* – з Польшы (в. Узнаж); *Хахол* – з Украіны (р.п. Сасновы Бор); *Чарнобылец* – з адселенай зоны (в. Славань).

Па-рознаму называюць у гаворках мужчын у залежнасці ад адносін да сямейнага становішча, шлюбу: *Вася Цэлачка* – не жанаты (в. Дrajня); *Васіль Прымак* (в. Славань); *Казанова* – той, хто любіць жанчын (р.п. Сасновы Бор); *Каціха* – незамужняя жанчына, якая мела дзяцей (в. Карпавічы).

Бытуе шэраг мянушак, што характарызуюць асобу паводле знешняга падабенства да вядомых дзеячаў: *Саша Пушкін* – вядомы рускі паэт А. С. Пушкін (р.п. Сасновы Бор); *Віцын* – Георгій Віцын, рускі акцёр (в. Асташкавічы); *Шцірліц* – герой мастацкага фільма “Сямнаццаць імгненняў вясны” (р.п. Сасновы Бор).

Некаторыя мянушкі характарызуюць чалавека па яго адносінах, перавазе да прадуктаў харчавання, страў: *Галушка*, *Пончык* – любіў галушкі, пончыкі (в. Асташкавічы); *Карась* – любіў страву з карасей (в. Узнаж); *Паронка* – любіў параную бульбу (в. Чкалава).

Сустрэкаюцца мянушкі, што ўказваюць на род заняткаў вяскоўцаў, сацыяльнае становішча: *Бондар* – вырабляў бочкі (в. Дrajня); *Купі-прадай* – індывідуальны прадпрымальнік (р.п. Сасновы Бор); *Міхась Кірніч* – працаваў мулярам (в. Асташкавічы); *Міколка Паравоз* – працаваў машыністам (г. Светлагорск).

Прааналізаваны матэрыял сведчыць, што мянушкі складаюць значны пласт лексікі ў гаворках Светлагоршчыны. Рашаючымі фактарамі іх утварэння і ўжывання

з’яўляюцца трапны народны гумар і назіральнасць камунікантаў. Нельга не пагадзіцца з У. Юрэвічам, які слухна адзначае, “як пабагацелі б мы, каб больш даследавалі паходжанне беларускіх імён і прозвішчаў, традыцыйных мянушак, усяго народнага іменаслоўя, каб мелі, нарэшце, поўны збор антрапонімаў, носьбіты якіх жывуць на Беларусі і з’яўляюцца жывым помнікам” [3, с. 111].

Такім чынам, мянушкі могуць служыць гістарычнаму даследаванню жыцця народа не ў меншай ступені, чым іншыя помнікі культуры і побыту, літаратуры і мовы. Калі па асобных мянушках цяжка акрэсліць усю іх каштоўнасць, то, сабраныя ў вялікай колькасці, яны ілюструюць шмат рысаў побыту беларусаў.

Спіс выкарыстанай літаратуры і крыніц

1. Усціновіч А. К. Найменні асоб мужчынскага полу ў актавых запісах Гродзеншчыны і Брэстчыны XVI–XVII стст. // 3 жыцця роднага слова. – Мінск, 1968. – 179 с.
2. Беларуская антрапанімія: вучэбны дапаможнік / Г. М. Мезенка (наук. рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П. М. Машэрава”, 2009. – 254 с.
3. Юрэвіч Ул. Слова жывое, роднае, гаваркое... / Ул. Юрэвіч. – Мінск: “Мастацкая літаратура”, 1998. – 282 с.

УДК 811.161.1’373.612.2

Ваньнин Сяо

ТИПЫ МЕТАФОРИЧЕСКИХ НОМИНАЦИЙ ПО ЛЕКСИКО-ГРАММАТИЧЕСКОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ (КОЛИЧЕСТВЕННЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ)

Статья посвящена проблемам изучения узуальной метафорики русского языка. Представлены результаты количественного анализа метафорических номинаций, извлеченных из русскоязычных толковых словарей рубежа XX–XXI веков. Установлено, что доминирующее положение с точки зрения лексико-грамматической (частеречной) принадлежности в метафорической системе современного русского языка занимают глагольные метафоры.

Лингвистические исследования метафоры в теоретическом и прикладном аспектах имеют давно сложившиеся традиции, однако лингвометафорология как самостоятельная отрасль языкознания, несмотря на огромное количество работ, сформировалась лишь в начале XXI в. Это было обусловлено, с одной стороны, значительным проявлением научного интереса к метафоре, связанным с осознанием ее важной роли в познании, концептуализации и репрезентации мира, стремлением к постижению сущности метафорического мышления и определению когнитивных механизмов метафоризации [1], а с другой – объективной необходимостью интеграции разных лингвистических направлений (семасиологического, ономазиологического, лингвокогнитивного, лингвокультурологического и др.), объектом которых является метафора.

“Лингвистика, в отличие от философии и логики, исследует не просто отдельные метафоры (пусть даже фундаментальные, базисные, ключевые и т. п.), а весь языковой участок метафорики, всю его систему” [2, с. 6]. Однако до настоящего времени “лишь спорадически затрагивался вопрос о месте языковой метафоры в лексико-семантической системе языка. Работы, связанные с лингвистической сущностью метафоры, обычно либо строятся на материале художественного произведения (или ряда произведений), либо объектом исследования служит та или иная часть речи, либо